

Wyraźnie wzbogacił się skład gatunkowy podszytu. Oprócz rosnącego przed laty świerka pojawiły się: brzoza omszona, osika i sosna. Ta ostatnia, początkowo występująca tylko w drzewostanie, obecnie wyraźnie się odnawia.

Pokrycie warstwy runa wzrosło dwukrotnie, z 30 do 60%. Szczególnie zwiększyła się liczebność borówki bagiennej, której udział wzrósł ze stopnia pokrycia „2” w 1985 r. do „4” w 1997 r. Pędy chamedafne, które bezpośrednio sąsiadują z mniej lub bardziej zwartymi płatami borówki bagiennej, są wyraźnie słabsze i uboższe w liście niż pędy rosnące w miejscach jej pozbawionych. Borówka prawdopodobnie nadmiernie zacienia pędy chamedafne, co może doprowadzić w przyszłości do zaniku stanowiska.

W ramach ochrony gatunku warto się zastanowić nad ewentualną introdukcją chamedafne na sąsiednie torfowisko wysokie Machnacz, znajdujące się również w granicach wymienionego rezerwatu. Celowa wydaje się systematyczna obserwacja stanowiska.

Michał Falkowski, Janusz Krechowski

PIŚMIENNICTWO

Kruszelnicki J. 1993. *Chamaedaphne calyculata* (L.) Moench – *chamedafne północna*. W: *Polska czerwona księga roślin* (red. Zarzycki K., Kaźmierczakowa R.). Inst. Bot. im. W. Szafera PAN i Inst. Ochr. Przyr. PAN, Kraków.

Sokołowski A. W. 1976. *Cenny fragment Puszczy Knyszyńskiej zasługujący na ochronę*. Chrońmy Przyr. Ojcz. 32, 6: 25–30.

Sokołowski A. W. 1985. *Roślinność rezerwatu Jesionowe Góry w Puszczy Knyszyńskiej*. Parki Nar. i Rez. Przyr. 1: 11–32.

Sokołowski A. W. 1995. *Rośliny naczyniowe Puszczy Knyszyńskiej*. Parki Nar. i Rez. Przyr. 1: 3–84.

Projektowany rezerwat przyrody „Czapliniec” w dolinie Odry na Opolszczyźnie

Czapla siwa *Ardea cinerea* należy do rzadszych elementów śląskiej awifauny lęgowej. Pomimo obserwowanego ostatnio wzrostu liczebnego w całej Polsce, szczególnie na południu, pozostaje ona nadal nielicznym ptakiem lęgowym. Na Śląsku w latach osiemdziesiątych w 18 koloniach gnieździło się 860 par, a obecnie w 25 koloniach gnieździ się 1350 par. Nadal jednak istnieją regiony, gdzie od lat nie odnotowuje się kolonii tego gatunku. Brak jej na przykład w takich byłych województwach, jak: wałbrzyskie, katowickie, a w częstochowskim i kaliskim gnieździ się zaledwie

po kilkanaście par (Dyrcz i in. 1991; dane nie publ. Zakładu Ekologii Ptaków UW). Po okresie niekontrolowanego odstrzału czapli siwej, szczególnie na stawach rybnych, obecnie jest chroniona w myśl prawa łowieckiego. Pozostaje gatunkiem łownym, z okresem polowań od 15 sierpnia do 21 grudnia. Ze statystyk łowieckich wynika jednak, że niechętnie i rzadko strzela się do tego ptaka.

W woj. opolskim czaplince istnieją obecnie w 3 miejscach, a na 2 dalszych stanowiskach czaple gnieździły się nieregularnie i na ogół w liczbie nie większej niż kilka par. Najbardziej stałymi i największymi czaplincami na Opolszczyźnie są kolonie nad Zbiornikiem Otmuchowskim (1995 r. – 300 zajętych gniazd, 1996 r. – 290 gn., 1997 r. – 190 gn., 1998 r. – 260 gn.) i nad rz. Stobrawą pod Stobrawą. Na tym ostatnim stanowisku liczebność w ostatnich latach przedstawiała się następująco: 1995 r. – ok. 150 zajętych gniazd, 1996 r. – 145 gn., 1997 r. – ok. 200 gn., 1998 r. – 140 gn. (Dyrcz i in. 1991, Badora i in. 1997). Kolonia ta powinna zostać objęta ochroną ze względu na lokalizację – w dolinie rzecznej. Stanowisko to zasługuje również na uwagę, ponieważ nie koliduje z gospodarką człowieka. Liczne kolonie lęgowe tego gatunku w kraju zlokalizowane są bowiem w sąsiedztwie stawów hodowlanych, a czaple wykorzystują głównie ryby jako pokarm. Natomiast w dolinie górnej Odry żerują najczęściej na łąkach, polach uprawnych i nad rzeką.

Atrakcyjność przyrodniczą kompleksu leśnego, w obrębie którego istnieje czaplince, stanowi nie tylko obecność czapli siwej, ale także wysokie walory krajobrazowe i florystyczne. Czaplince położony jest na skraju wsi Stobrawa, w przylegającym do rzeki Stobrawa kompleksie leśnym o powierzchni około 15 ha. Wzdłuż zachodniej i północnej ściany lasu ciągną się malownicze wąskie starorzecza, wchodzące miejscami w głąb kompleksu leśnego, tworząc zróżnicowane warunki ekologiczne. Przeważającą część powierzchni pokrywa grąd *Tilio-Carpinetum*, a nad rzeką Stobrawą oraz wzdłuż starorzeczy, stanowiących naturalną granicę lasu od północy i zachodu, spotyka się płaty łęgu jesionowo-wiązowego *Ficario-Ulmetum campestris*. Zbiorowisko to znajduje się na „Czerwonej liście zbiorowisk Górnego Śląska” w kategorii R – rzadkie (Celiński i in. red. 1997). Gniazda czapli są skupione na niewielkiej powierzchni, w zachodniej części kompleksu leśnego z najstarszym drzewostanem – 135 lat (na pozostałym terenie 96 lat). W runie lasu można znaleźć kilka rzadkich gatunków chronionych roślin, m.in. wawrzynek wilczelyko *Daphne mezereum*, porzeczkę czarną *Ribes nigrum* (ochrona częściowa), kopytnik pospolity *Asarum europaeum* (ochr. cz.), przytulię wonną *Galium odoratum* (ochr. cz.), konwalię majową *Convallaria majalis* (ochr. cz.), śnieżyczkę przebiśnieg *Galanthus nivalis*, listerę jajowatą *Listera ovata*, a na starorzeczu – grązel żółty *Nuphar luteum*. Występują tu także nieliczne i osobliwe dla Śląska gatunki ptaków, takie jak: dzięcioł średni *Picoides medius*, dzięcioł zielony *Picus viridis*, mucholówka białoszyja

Ficedula albicollis i strumieniówka *Locustella fluviatilis*. Na starorzeczach gniazduje nieliczny w dolinie Odry łabędź niemy *Cygnus olor* i dziwonia *Carpodacus erythrinus* (Badora i in. 1997).

Za objęciem ochroną rezerwatową całego kompleksu leśnego, na którego obszarze położony jest czapliniec, przemawiają nie tylko względy przyrodnicze, lecz również dostępność tego obiektu dla celów edukacji ekologicznej. Wokół czaplińca biegnie kilkumetrowej wysokości wał przeciwpowodziowy, który może stanowić doskonały punkt obserwacji zarówno dla naukowców, jak i miłośników przyrody, chcących poznać zwyczaje czapli.

Grzegorz Hebda

PIŚMIENNICTWO

Badora K., Hebda G., Spałek K., Wyszyński M. 1997. *Inwentaryzacja i waloryzacja wybranych elementów przyrodniczych w dolinie Odry*. Maszynopis, Urząd Wojewódzki, Opole.

Celiński F., Wika S., Parusel J. B. red. 1997. *Czerwona lista zbiorowisk roślinnych Górnego Śląska*. Raporty, Opinie, Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska w Katowicach, 2.

Dyrcz A., Grabiński W., Stawarczyk T., Witkowski J. 1991. *Ptaki Śląska. Monografia faunistyczna*. Wrocław.

OCHRONA ROŚLIN

Konieczność przestrzegania zasad nieszkodliwego pobierania rzadkich i ginących roślin ze stanowisk naturalnych

Pozyskiwanie rzadkich i ginących gatunków roślin dla celów naukowych z ich stanowisk naturalnych jest problemem ważnym i godnym szerszego omówienia. Problem ten stał się szczególnie aktualny w związku z obowiązkiem tworzenia, m. in. przez ogrody botaniczne, kolekcji tych roślin w warunkach *ex situ*. Niezbędne jest więc przestrzeganie ścisłych zasad i kryteriów. Beztroskie i przypadkowe pobieranie tego typu roślin przez amatorów, a niekiedy i botaników profesjonalnych, jak również zbieranie ich dla celów handlowych, prowadzi nieuchronnie do ubożenia stanowisk naturalnych, a nierazdo do ich całkowitego wyginęcia.

W niniejszym opracowaniu omówione zostaną pokrótce możliwości bezpiecznego pobierania całych roślin lub ich organów generatywnych i wegetatywnych, z uwzględnieniem zasad opracowanych przez różnych auto-